

Aleš Guček, 2008

PO SMUČINI SPOZNAŠ KRMARJA ZGODOVINA SMUČANJA ZA UČITELJE SMUČANJA I

Kazalo

Zgodovina smučanja I – učitelj smučanja I

Uvod

A. Prazgodovina

- a. Prve najdbe in viri ...stran - napisati za vsa poglavja spodaj
- b. Vasa, Herberstein, 30 letna vojna
- c. Bloški krmarji
- d. Skandinavci še vedno vodilni smučarji

B. Športno smučanje

- e. Pionirji športnega smučanja
- f. Bajtarstvo
- g. Smučarski poleti
- h. Smučarske tekme partizanov
- i. Smučanje invalidov in slepih
- j. Zbor učiteljev smučanja in smučarske šole

Izvleček dogodkov Zgodovina I in Zgodovina II (ni za izpit, le informativno)

Literatura (ni za izpit, izvleček za to besedilo zgoraj)

Viri (ni za izpit, osnova za besedilo zgoraj)

ZGODOVINA SMUČANJA I – UČITELJ SMUČANJA I

UVOD

Slovenci zelo radi prisegamo, da smo smučarski narod. Ali smo to zares, če se primerjamo z Norvežani, ki se rodijo že s smučkami na nogah, kot sami trdijo? Ali ni bil le to bežen preblik, na katerega smo vsi prisekali? Ko smo še bili v Jugoslaviji, smo se s smučanjem ločevali od drugih republik. Po osamosvojitvi je bilo tekmovalno smučanje zaradi inercije še vedno v svetovnem vrhu. Danes je smučanje še vedno priljubljeno, a preteklo navdušenje se počasi umirja.

V zgodovino svetovnega smučanja se lahko mirne vesti zapišemo z nekaj dogodki kot so ljudsko bloško smučanje, bajtarstvo, rojstvo in razvoj smučarskih poletov, smučarske tekme partizanov na okupiranem ozemlju ter alpskim smučanjem slepih. S ponosom se postavljamo, podobno kot nekateri drugi slovanski narodi, da imamo svoj izraz smučī za norveške ski, ki so ga prevzeli drugod po svetu

Smučanje smo Slovenci gojili zelo resno in zavzeto, našli pa smo tudi čas za mnogotere zabavne dogodivščine in domislice. Tečajniki pričakujejo, da jih bodo učitelji smučanja popeljali v skrivnosti tehnike smučanja in zvečer poskrbeli za družabno življenje. Humor je bil sestavni del tečajev. O smučanju je najbolj duhovito, a resnično misel zapisal leta 1938 Ante Gnidovec-Bošer: "Prestar ni za smuči nikdo. Prestara postane samo devica za možitev, smučar pa je vedno mlad."

Vse več je najti knjig po svetu o zgodovini smučanja. Ne samo za to, da bi ponudili bralcem nekaj, kar diši po starem. Vsak narod se želi pohvaliti, kako globoko sežejo njegove smučarske korenine. Tečajnik kaj lahko učitelja smučanja postavi v neprijetno situacijo, če ga vpraša kaj o zgodovini smučanja, pa bo ta ostal samo široko odprtih ust. Zato ni odveč prebrati vsaj nekaj teh utrinkov iz zgodovine smučanja.

A. PRAZGODOVINA

a. Prve najdbe in pisni viri

Svetovno znani zgodovinarji smučanja štejejo za prazgodovino smučanje obdobje od prvega dokumentiranega pojava smučanja do leta 1888, letnico znamenitega pohoda Norvežana Fridtjofa Nansena na smučeh s spremljevalci preko Grenlandije. Vsi smučarski dogodki po tej letnici štejejo za obdobje modernega smučanja.

Obstojajo številne predpostavke strokovnjakov, kje in kdaj naj bi se rodilo smučanje. Zagotovo so se smuči razvile iz krpelj. Gibanje po globoko zasneženi pokrajini je bilo s krpjami enostavnejše, s smučkami še hitrejše. Neki nizozemski kapitan ladje je slišal, da so smuči koristne v severnih krajih, ki jih je šel z ladjo raziskovat. Vzel jih je s seboj in prav so prišle moštvo na ladji, ko jih je začelo zebsti in so jih skurili.

Za začetek smučanja zgodovinarji priznajo le trdne dokaze najdb, zato hipoteze o prvih začetkih smučanja v Koreji in na Kitajskem zavračajo. Nihče tam še ni našel petroglifov (v skalo vklesane podobe) ali ostankov smuči. Kitajci sicer trdijo, da obstojajo pri njih, celo iz 10.000 let pred našim štetjem, vendar jih tujcem še niso dovolili obiskati in raziskati. Dolga desetletja je veljalo, da je prva podoba smučarja petroglif, najden na norveškem otoku Rødøy okoli 3500 pr.n.št., kakor trdi norveški zgodovinar Gutorm Gjessing (slika 001).

Ukrajinec Grigori Burov je svet presenetil z novico, da so našli ostanke smuči iz okoli 5000 do 7000 let pred našim štetjem (slika 002). Velik razpon let bi bilo možno natančneje ugotoviti z modernimi ogljikovimi preskusi. Zanimive smuči iz okoli leta 3200 pr.n.št. so našli leta 1924 v Kalvträsku na Švedskem (slika 003). Obsežnemu močvirnatemu svetu na Finskem in Švedskem in manj na Norveškem se lahko zahvalimo, da je bilo do sedaj najdenih okoli 189 pradednih smuči na območju nekdanje Laponske. Vse smuči so najdene slučajno, saj še niso uspeli izumiti ustrezne naprave za odkrivanje v zemlji ležečih kosov "lesa". Neverjetna je zavest potomcev Laponcev, saj čim pri oranju ali kopanju po zemlji naletijo na kos lesa, tega zaščitijo na kraju najdbe in takoj pozovejo arheologe ali zgodovinarje, da povedo svoje in strokovno rešijo smuči iz zemeljskega oklepa.

Smučali niso samo na Laponskem, temveč tudi na ozemlju današnje Rusije, saj so našli lepo ohranjene petroglife na polotoku Kola (2000 do 3000 pr.n.št.) in Zalavrugi ob Belem morju (1500 do 2000 pr.n.št.) in blizu Oneškega jezera z zanimivo upodobitvijo lovca smučarja, ki sledi severneum jelenu.

Strokovnjaki so glede na obliko in dimezije razdelili pravadne smuči na tri osnovne tipe: a) arktični tip (severni predeli evrope in Azije, dolge okoli 150 cm, široke 15 do 20 cm, b) nordijski (območje ravninske Skandinavije, predvsem Norveške, ena smučka, langski, je dolga 2 do 3 m in krajša, åndur (izg. Norv.: ondur), vsega 30 do 40 cm. Dolga smučka je služila za premočrtno drsenje, s krajše pa se je smučar odriaval še s pomočjo kolca v drsalnem koraku naprej), c) južni tip (Finska in in slovanske dežele, dve enako dolgi smučku, z vdolbino na sredi gornje ploskve, kamor je vtaknil smučar stopala).

Čeprav mnogi omenjajo možnost pojava smučanja v Koreji, o tem ni nikakršnih dokazov, zato se sprijaznimo, da so prvi smučali predvsem narodi ali plemena: Laponci, Samiji, Permi, Samojedi, Čermisi, Galijaki, Fini ali Skridi, Tunguzijci...

Prvi pisni vir je delo očeta zgodovine Grka Herodota (484-420 pr.n.št.), ki je omenil, da so nekatera maloazijska plemena uporabljala "lesene" čevlje za potovanje po snegu. Ker sta bila izraza za krplice in smuči v pravadnini enaka, ni moč trditi zagotovo, da gre za smuči. Pytheas, pomorščak iz Marseilla, je raziskoval morja severne Evrope (4 stol. pr.n.št) in morda res prvi opisal nordijski tip smuči.

Smučanje je prišlo tudi v mitologijo. Malokdo ve, da imamo smučarji tudi svojega boga, ki je omenjen v nordijski mitološki sagi. Islandska heroinja Skadi (tudi Skladi in Skada) zapustila svojega moža Njorda, boga morja. Ušla mu je, da bi smučala po divjem belem svetu na Laponskem. Poleg nje so Laponci poznali še boga smučanja Ulla tudi Ullra. Bog Ull je bil tako popularen da so še po letu 1950 smučarji nosili kovinski obesek na usnjenem traku z božjo smučarsko podobo, obešenem za pasom ali na žepu smučarskih hlač.

Če so bili viteški turnirji zelo znani v srednji Evropi, so severnjaki uvedli smučanje kot obvezno viteško veščino (1000 n.št.). Smučanje je bilo omenjeno celo v zakonodaji, saj so leta 1050 na otoku Islandu zapisali, da *"lahko zločinca izženejo v take oddaljene kraje, kamor niti Laponci ne morejo priti, pa čeprav na smučeh"*.

b. Vasa, Herberstein, 30 letna vojna vihra

Smuči so uporabljali predvsem za lov, za vojaške pohode in selitve iz odročnih predelov v zaselke. Eden najbolj znanih podvigov je bil umik na smučeh pred osvajalskimi Danci s Švedske na mejo z Norveško, dolg okoli 90 km. Pot je premagal švedski vojskovodja Gustava Vasa z dvema najboljšima smučarjema. Že naslednje leto je Vasa organiziral odpor in pregnal Dance, ter se dal okronati za prvega švedskega kralja Gustava I. Od leta 1922 naprej prirejajo vsako leto znani množični tek na okoli 90 km dolgi progi od Sälena do More (Švedska) v spomin na davni dogodek.

Leta 1549 smo se Slovenci prvič vpisali v zgodovino smučanja. Po zaslugi tudi dobro slovensko govorečega Sigismunda (Žige) Herbersteina, rojenega v

Vipavi. V latinščini je napisal znamenito knjigo "Moskovski zapiski" (Rerum Moscovitarum Comentarii), v kateri je opisal smučanje v ruski guberniji Perm in grafiko konjske vprege s sanmi, med katerimi sta lepo vidna dva smučarja (slika 004). *"Pozimi hodijo na artah, ki jih rabijo po mnogih drugih ruskih krajih. Arte so sandale, dolge šest pedi in domačini jih privežejo na noge."* Kot dober poznavalec slovanskih jezikov je dvakrat obiskal Rusijo kot diplomatski odposlanec Dunaja in bavarskega kralja. Nemški prevod knjige je izšel leta 1555. Knjiga je v 37 letih doživela kar osemnajst ponatisov v dveh jezikih. Do danes pa kar 30 izdaj v šestih jezikih. Herbersteinova omemba ruskih smuči (art) je približala vedenje o smučanju v srednji in južni Evropi, ni pa vplivala za razmah smučanja izven severnih dežel.

Upor Čehov proti Habsburžanom je sprožil tridesetletno vojno (1618-1648), ki so ji krojili usodo predvsem Francozi in Švedi. Slednji so se vmešali pod pretvezo reševanja protestantizma. *"Zaganjali so se v vsakogar, ki je skušal pozimi s smučmi podrediti naravo. V vsaki nesreči so zaradi tega videli božje maščevanje"*. Iz tega je razvidno, da so smatrali smučanje za svoj privilegij. Po sklenitvi miru so "na jugu" švedski vojaki pustili nekaj parov smuči, za katere pa ni znano, da so jih domačini kasneje uporabljali. V grafiji Carnioli so ostali spomini na smuči iz konca 17. stoletja, saj so tam obstojala navodila za izdelavo in uporabo "švedskih desk", a brez dokumentirane praktične uporabe.

c. Bloški krmarji

Pojav blaškega - bloškega smučanja je svetovno znan pojav, saj je prvo smučanje v srednji in južni Evropi. Predvsem pa dajemo premalo poudarka dejstvu, da je po zaslugi Janeza Vajkarta Valvasorja, ki je bloško smučanje opisal v 28. poglavju IV. knjige "Slava vojvodine Kranjske" (orig.: Die Ehre des Herzogtums Crain, 1689), stari bloški smučar znan po morda prvem smuškem zavoju na svetu prav po zaslugi omembe "kljukanja" v prej navedeni knjigi bloški smučar (slika 005).

Pojav in izvor bloškega smučanja je najtemeljiteje obdelal etnograf dr. Boris Orel v 184 strani obsegajoči znanstveni razpravi "Bloške smuči" (SAZU, Ljubljana 1964). Ovrigel je teorije nekaterih tujih zgodovinarjev in dobrih poznavalcev bloškega smučanja, da bi morda bloško smučanje pojavilo po obisku Herbersteina v Rusiji. Zagotovo ni bilo stikov med Vipavo in Bloško planoti v tedanjem obdobju. Prav tako Bločani niso prevzeli smučanje od Švedov med tridesetletno vojno. Valvasor ni vedel za Herbersteinovo knjigo, poleg tega bi se zaradi obeh prej omenjenih predpostavk moralo smučanje pojaviti še kje na ozemlju sedanje Slovenije, tako pa je bilo znano le na Bloški planoti.

Dr. Orel je v razpravi ovrigel tudi misel, da bi bloško smučanje nastalo samoniklo zaradi ostrih zim, bogatih s snežno odejo. Etnograf trdi, kar je najbolj verjetno, da so smuči in znanje smučanja prinesli s seboj predniki Slovencev iz Rusije med veliko selitvijo narodov od 6. stoletja naprej. Bloško smučanje ni doživelo nikakršnega razvoja, niti ga niso kasneje prevzeli v drugih krajih Slovenije. Za konec bloškega smučanja v prvobitni obliki šteje dr. Orel leto 1942, ko so italijanske okupacijske sile izdale uredbo na zasedenem ozemlju tedanje Slovenije, s katero je prepovedano posedovanje in raba

vsakovrstnih smuči. Večina bloških smuči so domačini uničili ali zakopali v zemljo, da so sprhnele.

Zaradi pomembnosti bloškega smučanja za Slovenijo in drugi smučarski svet je vredno prebrati prevod slavista dr. Mirka Rupla Valvasorjevega besedila:

“Imajo pa kmetje na Kranjskem ponekod, posebno pri Turjaku in tam naokrog, še en poseben izumek, česar nikoli in drugod pri nas po deželi nisem videl, s čimer se pozimi, ko zapade sneg z neverjetni naglico spuščajo z visokega hriba navzdol. Tu si vzamejo dve leseni deski, približno četrto dele debeli in pol dolžine navadnega čevlja široki ter približno pet čevljev dolgi. Deske so s konca zakrivljene, v sredi pa je usnat stremen, v katerem tiče noga. Na vsako nogo se natakne ena deska. Poleg tega drži kmet v rokah tudi po en močan kolec pod pazduho, je nagnjen precej nazaj in se opira nanj ter krmari na ta način tudi po najbolj strmih brežinah navzdol. Moral bi pravzaprav reči: leti in frči navzdol. Kajti ko stoji tako na deskah in se dobro, ja z vso močjo opira na kolec, drsi tako naglo navzdol, da tega skoro ne moreš pomniti in ne zaostajati v brzini za onimi na Holandskem, ki letajo na drsalkah na ledu. Vsak hip pa se znajo vsemu, kar jim je na poti, izogniti, naj si bo drevo ali velika skala ali kaj drugega. Prav noben hrib jim ni prestrm, da se ne bi mogli podrsati navzdol in če je še tako porasten z drevesi, kajti oni se zvijajo v vijugah kakor kača (op. pisca: omemba zavoja!), kadar jim prete ovire...” (slika 006).

Valvasor je vedel za smučanje, saj nadaljuje: *“Pač pa je to dvoje iznajdb za hojo po snegu, ne da bi se ti vdiral, kakor tudi drsanje s hriba navzdol na deskah, na Lapskem, kakor tudi ponekod v norveškem pogorju zelo v navadi, da, Lapci so v tem oziru izmed vseh narodov mojstri brez primere.”*

Stari Bločani so smuči uporabljali predvsem v vsakdanjem življenju za gibanje po zasneženi pokrajini, za lov, preskrbo z živili in drugih potrebščin v trgovinah, za poti do mlinov in skednjev, nabiranje suhljadi v gozdu, pot k maši v cerkev, raznašanje pošte, pogrebe itd. Mladini so služile tudi za zabavo, saj so med seboj merili spretnosti v skokih, smučanje po eni smučki, smučanje z vrvico (en konec pritrjen na rilček smučke in drugi v rokah kot vajeti), smučanje sede in tekmovanje na daljavo (čim daljši spust po hribu navzdol). Smuči so uporabili tudi za prevoz krste na pokopališče. Vzoredni, nekoliko razmaknjeni smučki so povezali z lesenim podstavkom in nanj z vrvmi pripeli krsto (slika 007).

Prvi je v slovenščini omenil bloško smučanje in uporabil besedo “šmeče” duhovnik Jože Bevk v Kmetijskih in rokodelskih novicah leta 1845 pod psevdonimom Podgrivarski. Fran Erjavec je v Letopisu Matice slovenske za leto 1882/1883 zapisal nekaj podatkov o bloških smučeh, predvsem pa postregel z izrazi “smuči, smučij, smučati, smučim”, ki jih je slišal na Blokah. Med pomembnejšimi zapisi poleg Orlovega velja omeniti avtorje Rudolfa Badjuro v knjigi “Smučar” (1924) in v knjižici “Bloško starosvetno smučanje” (1956), rokopis Josa Gorca “Zgodovinski pregled”, poglavje 1. Bloke (1942) in prof. Marjana Jeločnika raziskovalno delo “Razvoj alpskega smučanja na Slovenskem” (1968), v katerem skuša opisati tehniko bloškega zavoja in knjiga Svetozarja Gučka „Slovenija, zibelka smučanja v srednji Evropi” (1989).

Bloško smučanje je bilo odmevno tudi v tujini. Avstrijec prof. Paulke je dal leta 1903 pobudo, da se bloško smučanje bolj razišče, ko je naletel na Valvasorjev opis in na knjigo Etbina H. Schollmayerja z gradu Snežnik “Na

snežkah (orig.: Auf Schneeschuhen, Klagenfurt – Celovec, 1983). Prof. Wiklund iz Uppsale na Švedskem je zapisal, da je verjetno prišlo smučanje na Bloke med tridesetletno vojno, v kateri so nekateri švedski vojaki uporabljali na pohodih smuči, kar je dr. Orel ovrigel. Od tujcev si velja zapomniti še Carla Josefa Luthra, ki je leta 1931 prebral članek o bloškem smučanju v reviji Der Winter. Zanimanje je bilo tolikšno, da je obiskal Bloke leta 1936 in o tamkajšnjem smučanju napisal odmevno poročilo v švedski letopis (1938).

d. Skandinavci še vedno vodilni smučarji

Vse več ladij je z juga Skandinavije potovalo na sever in pridružili so se jim številni popotniki, ki jih je zanimalo življenje na severu. Raziskati so hoteli tudi notranjost otoka Grenlanda. S seboj so vzeli smuči, da bi po vzoru Laponcev lažje premagovali sneženo pokrajino. Daleč od ladij niso prišli. Danski kapitan Jensen je leta 1878 odpravo opremil s smučmi. V poročilu je omenil edino uporabo smuči takrat, ko so z njimi kurili, da jih ne bi zeblo. Marsikdo od popotnikov iz južnih dežel, daleč proč od večnega snega, je opisoval smučanje Laponcev. Nekateri so s seboj prinesli smuči, ki pa jih potem niso uporabljali. Imeli so jih predvsem kot dekoracijo ali zanimivost na steni v svoji hiši.

Pozimi izjemno surova in poleti skromna norveška zemlja je marsikoga primorala, da je odšel z družino v Severno ali Južno Ameriko in Avstralijo. S seboj so nekateri vzeli smuči, zato se ni čuditi, da so na teh kontinentih začeli smučati prej kot v alpskem delu Evrope: v Združenih državah Amerike leta 1840, v Avstraliji in Novi Zelandiji 1855 in v Južni Ameriki 1890.

Med zlato mrzlico se je večina zlatokopov pozimi grela v hišah, medtem ko so podjetni Norvežani tudi v snegu na smučeh iskali zlato. Marsikateri Norvežan je v Ameriki obogatel prav na račun smuči, saj je prehitel druge, smučanja neveščče iskalce zlata. Smučanje se je hitro razširilo v novih rudarskih naseljih. Norveška družina Tostensen je spremenila priimek v Thompson in si našla vir zaslužka leta 1857 s prenašanjem pošte na smučeh med Placervillom in Carson Cityjem (145 km). John Thompson je imel včasih v poštarški vreči tudi po 40 kg tovora in "Snow-Shoe Express" je dostavila pošto navadno v enajstih dneh.

Smuči so zlatokopom služile tudi za zabavo, ko so pripadniki raznih narodnosti pomerili v hitrostnih tekmah. Najbolj znane so bile v kalifornijskem mestu La Porte. Smuči so bile dolge od tri do štiri metre. Tommy Todd je zmagal leta 1874 na mednarodnih tekmah (po zaslugi izseljencev) in presmučal zelo strmo 550 m dolgo progo v neverjetnih 14 sekundah, kar je 141 km na uro. Temu dosežku je težko verjeti, saj so smučarji 60 let kasneje dosegali manjše hitrosti kljub izpopolnjeni opremi. V ZDA so Norvežani že leta 1861 ustanovili prvi smučarski klub na svetu in istega leta malo kasneje še na Norveškem, ki se je imenoval (Trysil Skytte - og Skiloberforening, Norveška).

B. ŠPORTNO SMUČANJE

e. Pionirji športnega smučanja

Za začetek športnega smučanja sv srednji Evropi šteje pohod na smučeh poleti leta 1888 Norvežana Fridtjofa Nansena s spremljevalci preko Grenlanda. Smučanje je bilo v preteklosti več ali manj namenjeno lovu, vojaškimi pohodoma in drugim zahtevam vsakdanjega življenja v zimskem času, medtem ko zabavi in športu skoraj nič. Razen od srede 19. stol. Naprej, ko so Norvežani gojili „idraett“ (švedsko idrott), v preprostem prevodu neke vrste športa. „Idraett“ je bil nekaj več kot sam šport, saj je pomenil zdravo življenje v naravi, izkazovanje moči in močnatosti, kar so prikazovali na tekmah v znanju smučanja, teku na smučeh, skokih in vrste spustov po hribu v zavojih, kar so imenovali „slalaam“ (staro norveško; sla je strmo pobočje in laam izg. lom je sled v snegu). Ta ni bil predhodnik današnjega slaloma, saj so Norvežani ocenjevali slog smučanja in niso merili časa tekmovalcev, ki naj bi vijugali med vratci. „Idraett“ je bil smučarski način življenja, ki so ga gojili tako preprosti ljudje kot bogataši.

Športno v Srednji in Južni Evropi smučanje je bilo več ali manj usmerjeno v tekmovanje, kdo bo šel s smučmi na vičji hrib, kdo bo najhitreje presmučal v zvrha hriba v dolino in končno še se izkazal ma tekmah. Najprej je bil v večini srednje Evrope provolegij bogatih, ki so imeli dovolj pod palcem, da so kupili drago opremo, poleg tega so odšli na smučanje za nekaj časa v znane zimske centre. Seveda razen redkih izjem, ki so bivali v hribih ali tik pod njimi, si sami naredili smuči in krmarili v okolici svojega bivališča. Med obema vojnami so športu še dodali besedico „higiena“, ki je pomenila še koristnost bivanja v visokih dolinah in na planotah zaradi pridobitve „podlage“ proti boleznim in zdravega načina telesnega gibanja.

Sondre Norheim, revni in skromni Norvežan zaselka Øverbø nad Morgedalom v pokrajini Telemark, velja za utemeljitelja modernega smučanja. Bil je izjemen smučar, prolagodil strao telemark smučko in streme, vijugal po hribu v telemark zavojih, preskakoval že kot mladenič strehe koč v hribu in začel skakati brez palice oz. Kolca v rokah. Tehniko telemark je s pridom uporabljal na tekmah v Telemarku in tudi Kristianiji, današnjem Oslu, kjer je zmagoval. Prodal je srebrne pokale, ki jih je dobil za zmage, da je kupil krompir in s tem preživel družino. Revščina ga je pognala pri njegovih poznih štiridesetih letih v Severno Ameriko, kjer pa ni več smučal. V zahvalo za njegov doprinos k smučanju so mu postavili enaka spomenika v Dakoti v ZDA in v domačem Morgedalu pred Smučarskim muzejem (008).

Fridtjof Nansen pa je dokazal koristnost uporabe smuči za premagovanje poti po tedaj nepoznani notranjosti Grenlandije, največjega otoka na svetu. Prečkati je moral številne snežne in ledene ovire, kot so razpoke, nagrmadeni kupi snega, se vzpenjati preko razbrazdanih gora in prečkati „belo puščavo“, po kateri je na smučeh celo jadral. Na tovarne sani so popotniki pripeli jadra, spredaj se je smučar oprijel dolge palice za krmarjenje, zadaj pa sta dva smučarja skušala loviti ravnotežje drvečim sanem. Nansen in žde nekateri pred njim so spodbudili odprave, ki so odkrivale na smučeh „beli brezkoristni svet“ brez vsakršne namere osvajanja tujih pokrajin.

Mladi učitelj Edmund Čibej iz Dola nad Ajdovščino je leta 1888 v dunajskem „Weltblattu“ prebral novico o uspehu Nansnove odprave in takoj naročil smuči iz Norveške. Tako je zapisal v visoki starosti sam Čibej in vsi smo to prepisovali kot resnico. Raziskovalni zgodovinar Borut Batagelj v arhivih na Dunaju ni našel te novice niti v omenjenem časopisu niti v drugih. Oprl se je slovenski časopis Soča, ki je objavil 15. marca 1895 sledeče:”Pred

par leti je naročil prve snežke (op. pisca: smuči) na Primorskem tuk. gozd. oskrbnik..." To je bil verjetno Josef Jarisch, ki je tudi res naročil smuči. Batagelj trdi, da letnica prvih smuči niti ni tako pomembna in se zadovolji s trditvijo, da se je smučanje na Trnovski planoti začelo takoj po 1890. letu. Čibej ostaja pionir športnega smučanja v Sloveniji, saj je začel smučati najprej sam, nato pa še učil smučanje šolarje in odrasle, medtem ko je Jarisch smučal za sebe in s svojo družino, tudi s hčerko Isabelo (slika 009).

Henrik Etbin Schollmayer je bil direktor gozdarjev na gradu Snežnik v Sloveniji, ki je gostil številne imenitneže iz Avstrije in Češke, saj so bili lastniki gradu tujci. Schollmayer je bil na gradu odgovoren za delo gozdarjev in lovcev. Kmalu je ugotovil, kako koristno je smučanje za opravljanje njihovega dela pozimi. Njegov priročnik za gozdarje, lovce in turiste(!) "Auf Schneeschuhen" (Na snežkah, kakor so tedaj nekateri imenovali smuči) je bil izdan v nemščini leta 1893 v Celovcu. V njem so natančne skice norveških smuči, risba lovca na smučeh in dani številni smučarski napotki po vzorcu skandinavskega smučanja.

Na gradu Snežnik je gosposka smučala tudi za zabavo in ustanovila smučarski klub, po vsej verjetnosti na Schollmayerjevo pobudo. Obstoji diploma iz zime 1894-5, kjer sta omenjena Schollmayer in njegova žena kot častna člana "Der Schneeberger Ski-Club-Heilo!". Raziskati bo še treba v zapuščini gradu Snežnik, če ni bil prvi smučarski klub na Slovenskem ustanovljen res že leta 1892. Znana in dokazana letnica je 1920, ko je bil ustanovljen na pobudo Rudolfa Badjura prvi smučarski v Sloveniji z le nekaj člani, vendar je Smučarski klub Ljubljana živel le malo časa.

Po letu 1890 so naročili smuči tudi v drugih alpskih deželah. Neuki smučarji so se sprva sramežljivo skrivali pred pogledi rojakov, nato pa po prvih uspešnih pohodih, spustih in pripovedovanjih o koristnosti smuči navdušili še druge za novi šport. Švicarja Iselina je bilo tako sram, da je v začetku smučal daleč stran od hiš ob polnem luninem svitu. Srednjeevropejci so vabili Norvežane, da so jim demonstrirali tehniko smučanje, predvsem tekov in skokov. Telemark zavoj je bil v glavnem primeren za zaustavljanje in enostavno krmarjenje po blagi naklonini in praktično malo koristen za spuste po strmih Alpah. Pripomniti velja, da je imela vojska velik pomen na širjenje smučanja tudi med civilisti, ki so jim bile za vzgled in v podporo alpsko smučarske oborožene enote v Avstroogrski monarhiji, Franciji, Italiji in Nemčiji.

Prelomnico v razvoju smučanja je postavil Avstrijec Mathias Zdarsky. Tudi on je naročil norveške smuči leta 1890. Le stežka se je kretal z njimi po okoliškem svetu Lilienfelda, saj so bile dolge 224 cm, poleg tega so bile telemark vezi, izum Sondra Norheima, premehke. Peta je zaradi vodoravnega vleka drsela zdaj na eno, zdaj na drugo stran smuči. Ker ni poznal telemark tehnike in videl smučati Norvežane, se mu je verjetno utrnila odlična zamisel. Po šestletnih poskusih, med katerimi je naredil okoli 200 inčič smuči in vezi, je končno uporabil 180 cm dolge smuči in izumil kovinske vezi s čeljustmi in zadnjim delom, ki je preprečeval zdrs Pete levo in desno. Če smo do tedaj poznali stremena, ki so "mehko" spojila stopalo oziroma čevljev na smuči, lahko od tedaj poimenujemo vezni element med smučmi in čevljem - vezi. Sprednji del in zadnji del čevlja je bil bolj trdno povezan s smučko, os na prednjem delu vezi s kovinsko podložno ploščo pod stopalom je omogočala

dvig pete. Kasneje je os zamenjal za vzmet, ki je s povezano zanko okoli pete preprečila, da bi čevelj zdrsel in vezi.

Izumil je tudi novo tehniko smučanja, saj je kot prvi na svetu v plužnih zavojih obvladoval strma pobočja v okolici Lilienfelda. Za oporo je uporabljal le dolg kolec. Njegovi rojaki dolgo časa niso priznali te tehnike, ampak se držali nasvetov Norvežanov in znanega telemark smučanja. Vse dokler ni prišel z Dunaja predstavnik norveškega "vala", ki so mi pridali vzdevek "smučarski mlinar", saj je vsakršno nasprotno mišljenje zmelel kot milin pšenična zrna. Moral bi zmleti Zdarskega "smuška zrna"! Oba sta se preskusila na strmem bregu, kjer se je izkazala plužna tehnika za učinkovito in "mlinar" se je vrnil na Dunaj poln hvale nove tehnike (slika 010).

Zdarsky je leta 1895 izdal 97 strani obsegajoč smučarski učbenik "Lilienfelder Skilauf Technik" (Lilienfeldska smučarska tehnika), opremljen z 41 fotografijami. Zdarsky dolga leta ni bil priznan, tako je lahko šele leta 1901 vodil prvi uradni tečaj. V njegovih tečajih je bilo preko 20.000 smučarjev. Za učenje ni dobil nobenega honorarja. Plačali so mu samo stroške bivanja in hrane, celo vožnjo do kraja tečajev si je največkrat plačal sam. Zato pa ga je zgodovina nagradila s priznanjem, da je oče alpske tehnike in je dal osnovo za nadaljni razvoj vse do današnjih dni.

Njegov veliki konkurent je bil rojak Georg Bilgeri, sicer poročnik v avstroogrski vojski. Med obema je prišlo do številnih zapletov. Posebej mu je Zdarsky očital uvedbo dveh smučarskih palic, priznavanje tako lilienfeldske kot norveške tehnike ter "krajo" izuma lilienfeldskih vezi. Dejansko je Bilgeri izboljšal sistem vezi s svojimi idejami, tako da bi težko govorili o ponaredku. Po drugi strani pa je zagovarjal, da sta obe tedaj še konkurenčni tehniki koristni glede na terenske razmere in zvrst smučanja (zavoji, tek, spust, zaustavljanje ipd.). Bilgeri je vodil številne vojaške tečaje in s tem poskrbel, da so postali avstroogrski vojaki zelo spretni smučarji, kar se je izkazalo tudi v prvi svetovni vojni. Za vojaški vrh ni presenetljiva odločitev, da so ga kazensko premestili iz Avstrije na Češko in mu prepovedali poučevanje smučanja. Plačal je kazen, ker je poleg vojakov učil tudi civiliste, pa čeprav ni prejel niti groša za učenje (slika 011).

Avstrijci niso prekašali Norvežanov samo v vijuganju po bregu navzdol, temveč so postavili tudi temelje poučevanju smučanja s pedagoškimi in metodičnimi opisi in praktičnim delom na snegu. Norvežani, ki so sprva zelo cenjeni učitelji smučanja, so znali zelo dobro demonstrirati teke, skoke ali telemark. Njihovo pedagoško delo pa se je končalo: "Poglejte me in me posnemajte!" To je seveda za poučevanje smučanja premalo, zato so se srednjeevropski turisti vse raje zaupali alpskim vodjem tečajev. Poleg tega je alpska tehnika zasenčila telemark.

Mnogi Slovenci so služili v avstroogrski vojski in se tam srečali s smučanjem. Po končanem vojaškem roku je marsikateri domov prinesel smuči. Smučanje se je z njihovo pomočjo začelo širiti predvsem med lovci. Po drugi strani pa je zanimiv pojav ljudskega smučanja na Pohorju. Tam so že v sredini 18. stoletja uporabljali krpelje. S smučanjem so se seznanili prvič leta 1896, ko so se pohorski drvarji udeležili smučarskega tečaja v Gusswerku na Zgornjem Štajerskem v Avstriji. Domov so prinesli smuči in nato začeli sami izdelovati enostavne smuči z usnjenim pasom preko prednjega dela čevljev namesto trdnejših vezi (slika 012).

Za razvoj športnega smučanja je poskrbel dr. Žigon, ki je prišel v Ribnico na Pohorje iz Primorske in s seboj prinesel prave lilienfeldske smuči in vezi. Domači kolarji so naredili kopije smuči in smučanje je postalo zelo priljubljeno. Zapečnik se je celo tako izuril v smučanju, da je bil leta 1905 sprejet v vojaški smučarski tečaj, kar je veljalo tedaj za posebno priznanje. Za svoje smučanje je dobil v avstroogrski vojski celo posebno pohvalo.

Za razširjenje in športni razvoj smučanja v Sloveniji ima največ zaslug Rudolf Badjura, pionir organiziranega smučanja. Od 1. do 12. januarja 1914 je organiziral v Bohinjski Bistrici prvi tečaj v Sloveniji, ki so se udeležili trije domačini in sedem Mojstrančanov. Na kocu tečaja so tudi tekmovali. Samo tri dni kasneje je vodil dvotedenski smučarski tečaj na Tivolski livadi v Ljubljani (slika 013).

Badjura se je temeljito posvetil smučanju in nam zapustil izjemno knjigo "Smučar" (1924, slika 014), ki na kratko predstavi zgodovino smučanja s poudarkom na bloškem smučanju in seznanja bralca z vsemi prvinami tehnike smučanja in smučarske opreme ter, zanimivo, kako se mora smučar oziroma skupina smučarjev obnašati, ko gre na smučanje skozi mesto, na kolodvoru in v vlaku. Smučanje tedaj ni bilo povšeči nazadnjaškim pogledom delodajalcev, učiteljev in "ljubljski noblesi". Izjemno pomembno je njegovo smuško izrazoslovje, saj je številne nemške izraze poslovenil, ki jih uporabljamo še danes (krmarica, srenec...).

f. Bajtarstvo

Prvi koči, namenjeni izključno smučarjem, so zgradili člani Smučarskega kluba Kristianija in in Smučarskega kluba Ull v bližni Osla na griču Hollmenkollen takoj po letu 1890. Temu vzoru so sledili še drugod po svetu. V Sloveniji beležimo edinstveni smučarski primerek na svetu: zimski najem pastirskih stanov, ko so se ljudje in živina pred snegom umaknili v dolino. To obliko najema imenujemo bajtarstvo (slika 015).

Meščani so smučali v visokogorju ob nedeljah, medtem ko so hribi med tednom samevali. Želja po smučanju tudi med zimskim dopustom je sprožila najem pastirskih stanov na Veliki planini, prvič leta 1930. Kamničani in Ljubljancani so začeli pogosteje zahajati pozimi na Veliko planino, predvsem zaradi smučanja. Arhitekt Vlasto Kopač, tudi sam navdušen smučar, je po drugi vojni dosegel, da so dovolili gradnjo počitniških lesenih hišic na Veliki planini. Kopaču so bili stari stanovi za vzor visogorske bajtarske arhitekture, ki jo je znal v svojih načrtih in pri gradnji združiti z naravo.

g. Smučarski poleti

Slovenija je po zaslugi Josa Gorca zibelka smučarskih poletov. Gorec, generalni tajnik Jugoslovanske zimske športne zveze (uradna kratica JZSS), športni trgovec in pomemben odbornik Smučarskega kluba Ilirija iz Ljubljane, je naročil izdelavo načrtov za "mamutsko skakalnico" klubskemu kolegu inž. Stanku Bloudku. Hkrati je risal načrt enake naprave tudi gradbenik Ivan Rožman. Gorcu je bila Rožmanova ideja bolj všeč in leta 1934 je bilo državno prvenstvo na Rožmanovi "mamutki". Najdlje je skočil Palme (60 m). Drugih deset skakalcev je doskočilo nekje okoli 50 m. Naši tekmovalci in dva tujca enostavno niso bili vajeni tako velike skakalnice (016).

Vse drugače je bilo meseca marca istega leta, ko so prišli na tekmo Norvežani, tedaj skoraj nepremagljivi skakalci. Na uradni tekmi je zmagal Sigmund Ruud. Tej so sledili študijski skoki, ko si je tekmovalce sam izbral višino poleta. Birger Ruud je dosegel neverjetno daljavo 92 m, kar je odmevalo po vseh svetovno znanih časopisih.

Predvsem norveški odborniki v Mednarodni smučarski zvezi (FIS) so zahtevali od Gorca spoštovanje kritične točke skakalnice 80 m po mednarodnem pravilniku za skoke. Predvsem zaradi ljubosumnosti, ker se je nekje na Balkanu pojavila največja skakalnica na svetu in so skakalci na njej dosegali izjemne daljave. FIS je takoj po tekmi prepovedala mednarodne prireditve v Planici.

Prišlo je do zapletov med načrtovalcema skakalnic in Gorec se je odločil, da Bloudek spremeni načrte. Hrbet in doskočišče je prilagodil krivulji skoka smučarja, poleg tega jo je povečal, da bi dopuščala skoke preko 100 m. Norvežan Reidar Anderson se je leta 1935 med študijskimi skoki s smučmi dotaknil snega pri 99 m, njegov rojak Sorensen in Poljak Maruszarz pa 95 m. Bogo Šramel je dosegel tedaj za nas častitljivih 72 m, nov državni "rekord" (017).

Vrhunec je bil dosežen leta 1936 na zopet malo popravljeni skakalnici v Planici. Norvežani so s solzami v očeh v izteku gledali tekmo. Norveška zveza jim je prepovedala skakati. Razočaranje je bilo še večje, saj je 19-letni Avstrijec Sepp Bradl kot prvi človek na smučeh skočil preko 100 m, natančno 101,5 m kot je vgravirano na pokalu, ki ga je dobil za ta skok (018).

Joso Gorec je dosegel priznanje skakalnice v Planici na kongresu FIS-e v Lahtiju leta 1938. Diplomatsko je zagovarjal našo napravo, saj ta ni kršila mednarodnih pravil za gradnjo skakalnic. V Planici niso bile tekme na skakalnici, temveč na letalnici, je zatrjeval in FIS naj sprejme še pravila za letalnice. Nazadnjaški člani FIS-e niso zdržali pritiskov naprednejših odbornikov in "delno" prižgali zeleno luč: na letalnici v Planici in drugod so dovoljene tekme, vendar ne lov za daljavami. Lahko pa so po tekmi "študijski poleti". Veliko, je pripomoglo k priznanju Planice mnenje Sira Arnolda Lunna, ki je imel podobne težave s potrditvijo smulka in slaloma kot uradni smučarski disciplini v FIS. Šele leta 1948 je bila Planica in s tem poleti uradno priznani, ko je uradni delegat FIS-e Feldmann iz Švice prisostvoval poletom v Planici. Bil je še toliko bolj navdušen, ker je njegov rojak Fritz Tschannen poletel kar 120 m daleč. Nažalost je naš Janez Polda iz Mojstrane pri 120 m rahlo podrsal z roko po snegu, kar pri skakalnem športu pomeni padec (019).

Razvoj je šel naprej, tako so zgradili letalnici najprej v Oberstdorfu v Nemčiji in nato v Kulmu v Avstriji. Kasneje še v Ironwoodu v ZDA, Vikersundu na Norveškem in Harachovu na Češkoslovaškem. Največja je bila v Nemčiji in tam so skakalci presegali daljave iz Planice. Jože Šlibar je leta 1961 doskočil v Oberstdorfu pri 141 m in presegel za dva metra deset let staro daljavo Finca Tauna Luiru (slika 020).

Brata inž. Janez in inž. Lado Gorišek sta naredila načrte za največjo letalnico na svetu, ki jo je leta 1969 krstil bivši reprezentant Miro Oman. Na mednarodni tekmi v Planici je zmagal Jiri Raška (Češkoslovaška) z najdaljšim poletom 164 m. Vendar je doletela čast Manfreda Wolfa iz tedanje Vzhodne Nemčije zaradi najdaljšega poleta na svetu - 165 m. O največjih daljavah pišem, ker FIS še danes ne priznava svetovnih rekordov zaradi varnosti

tekmovalcev, saj se je bati organizatorjev, da bi naredili vse, samo da bi bil dosežen nov in nov svetovni rekord na njihovi letalnici.

Prvo svetovno prvenstvo v poletih je bilo leta 1972 v Planici. Zmagal je Švicar Walter Steiner.

Brata Goriška sta že razmišljala o velikanki, ki bi dovoljevala polete preko 200 m. To se je tudi zgodilo na neuradnem treningu za svetovno prvenstvo v poletih ob 60 letnici Planice. Čeprav je neuradni trening veljajo za vodenje statistike vse daljave. Malo je manjkalo pa bi še en Avstrijec presegel za S eppom Bradlom še eno magično mejo, saj je Andreas Goldberger pri 202 m rahlo podrsal z roko po snegu. Zato pa je Toni Nieminen iz Finske varno doskočil pri 203 metrih. Čeprav so Norvežani izumili skoke v začetku 18. stoletja in bili na tekmovanjih najvišjega nivoja prvi ali v ospredju, tudi velikokrat dosegali največje daljave na svetu, pa jim usoda ni namenila, da bi prvi poleteli preko 100 in 200 m. Zanimivo je, da tudi ne vedo, kateri Norvežan je prvi poletel preko 100 m, kdaj in kje - morda norveški trener Taraldsen leta 1950 v Planici.

Prvi Slovenec, ki je skočil preko 100 m, je bil Rudi Finžgar (Planica, 1947, 102 m, slika 021) in Primož Peterka preko 200 m (Kulm, 1997, 203 m).

h. Smučarske tekme partizanov na okupiranem ozemlju

Slovinci se lahko ponašamo še z enim edinstvenim dogodkom na svetu: tekme partizanov na okupiranem ozemlju. Čeprav je bilo partizansko gibanje med drugo svetovno vojno zelo močno na Norveškem (Telemark) in v Franciji (Vercors) ter so bili domačini dobri smučarji. Med obiski teh krajev nisem uspel dobiti podatka o tovrstnem dogodku pri njih, čeprav Norvežani trde, da naj bi imeli podobno tekmo kot mi. Podatkov pa kljub obljubi niso posredovali.

20. in 21. januarja 1945 so bile tekme v veleslalomu, skokih in patroljnem teku v Cerknem. Občasno se je slišalo grmenje topov tam daleč v dolini. V skokih je zmagal Rudi Finžgar, v veleslalomu Janko Štefe, oba kasnejša reprezentanta, in v patroljnem teku moštvo Prešernove brigade v postavi Ivan Šubic, Karel Šebek in Ivan Jereb. Marijan Masterl je sam tekmoval, hkrati pa napravil številne dragocene fotografije, ki jih je objavil v svoji knjižici, ki natančno opisuje vse dogodke v zvezi s tekmo (slika 022).

Že jeseni leta 1944 je bila v Cerknem partizanska delavnica smuči in vezi, ki jo je vodil Rudi Finžgar, prvi direktor naslednice te delavnice, tovarne ELAN v Begunjah (1948). Dobro sušen jesenov les za smuči so na vozu pripeljali iz Vižmarij - darilo prvih slovenskih lastnikov športne trgovine Kolba in Predaliča, ki sta imela tudi proizvodnjo smuči. Za smuči sta prejela leta 1933 celo zlato medaljo na svetovni razstavi v Londonu. Lazar Tone iz Kroke je avtor prstnega dela (čeljusti) smučarskih vezi. Priznali so mu patent (okoli 1938) in izdelek je poimenoval po začetnicah svojega priimka in imena LA -TO (slika 023). To so prve slovenske patentirane vezi, druge je patentiral še dr. France Avčin pod imenom "Antigips" (okoli 1968). Vezi so bile bolj namenjene turnim in pohodniškim smučarjem, saj so bile kombinacija jeklene žice z vzmetjo in napenjalcem po sistemi 'kandahar' vezi ter prednje masivne "glave", ki se je ob udarcu s strani odpirala levo in desno ter pri padcu naprej tudi naprej. Dvigovanje pete pri vzpenjanju je bilo možno, če je smučar jekleno žico iztaknil iz zadnjih ušesc na obeh straneh smučk pod peto. Da ne bi stopalo plesalo levo in desno, je bila pod podplatom pritrjena jeklena prožna plošča,

ki se ob hoji hkrati dvigovala s čevljem. Te varnostne vezi je uvedla, prvič varnostne, Jugoslovanska ljudska armada kot obvezno smučarsko opremo šele leta 1974.

i. Smučanje invalidov in slepih

V tujini so invalidi smučali že pred drugo svetovno vojno, pri nas pa so bili prvi poskusi leta 1949. Prvi organiziran tečaj je bil leta 1950 v Kranjski gori, ki pa ni bil preveč uspešen zaradi pomanjkanja znanja. Zato so odšli v Koroško v Avstrijo, kjer jih je na Osojščici vadil zamejski Slovenec Tine Kuhar (Kuchar), prav tako invalid brez ene noge. Invalid Miro Vesel je bil organizator številnih tečajev v Kranjski gori, na Krvavcu in tudi na Jahorini v Bosni, sam večkratni republiški in državni prvak v kategoriji amputacije ene noge.

Največji mednarodni uspeh sta dosegla Miro Vesel in Anton Kos na prvem neuradnem svetovnem prvenstvu invalidov v Courchevelu v Franciji (1960). Vesel je bil drugi v slalomu (čas ni znan), Kos pa tretji v veleslalomu v času 1:07,6 sekunde, kar govori o dokaj dolgi progi za telesno prizadete smučarje.

Ko je Vesel nehal voditi tečaje, je njegovo vlogo prevzel učitelj smučanja Bojan Hrovatin, avtor smučarskih priročnikov "Igre na snegu" za otroke in "Smučanje I in II za vaditelje in učitelje smučanja" (slika 024).

Zelo pomembno mesto v razvoju svetovnega smučanja ima alpsko smučanje slepih v Sloveniji. Kljub številnim poizvedovanjem po svetu, zaenkrat nisem naletel v tujini na sledi alpskega smučanja slepih pred letom 1950. Takrat je šolski pedagog in bivši tekmovalec Tine Košir pripel smučiči slepemu Pavletu Janežiču na tečaju gimnazijcev na Gorjušah. Zavod za slepo in slabovidno mladino iz Ljubljane je priredil prvi organiziran tečaj v zimskih počitnicah 1953 na Okroglem pri Kranju. Zopet ga je vodil Tine Košir, ki je moral najprej tečajnike seznaniti s smučarsko opremo, jih navaditi pripenjati smučiči, naučiti drseti na mestu in po utečeni smučini, nato pa še prve spuste naravnost in nato še zavoje (slika 025).

Temu tečaju so sledili še številni tečaji pod vodstvom Koširja na Gorjušah, Komni, Planini na kraju, Sorici, Polževem itd. Res je bila velika volja vodje tečajev in predvsem tečajnikov, da so navadili smučati, saj so morali peš v hrib do kraja tečaja, nato pa še pešačiti v breg za smučanje navzdol. Zavzetost potrjuje dogodek, ko si je Košir zlomil nogo in prišel nazaj vodit tečaj s podkolenskim gipsom. Največ slepih je bilo žrtev eksplozij odvrženih bomb med drugo vojno, ki jim niso vzele le vida, temveč marsikateremu še dele rok.

Tečajem so sledila tudi tekmovanja, prvo že leta 1953 po tečaju v disciplinah poševni smuk na 150 m, slalom s tremi vratci na 150 m in tek na 1000 m v krogih. Z obvladovanjem smučanja so slepi pridobili samozavest, zato se niso več izogibali javnosti, temveč aktivno posegli v življenje z nadaljevanjem šolanja na univerzi in opravljanjem raznovrstnih drugih poklicev.

j. Zbor učiteljev smučanja in smučarske šole

Zimskošportna zveza Jugoslavije (orig.: Zimsko sportni savez Jugoslavije, kratica: ZSSJ) je bila ustanovljena 6.8.1922 s sedežem v Ljubljani. Vanjo so bili vključeni tudi "aspiranti", kakor so takrat rekli kandidatom za učitelja

smučanja. Zaradi "vse večje potrebe po dobrih smučskih učiteljih za vzgojo smučarjev po raznih krajih" so v okviru osrednje zveze ustanovili v sezoni 1931/32 Institucijo smučski učiteljev, ki je delovala v okviru tekmovalnega področja v Tehničnem odboru.

Učitelji smučanja so dobili 7.6.1936 na generalni skupščini ZSSJ samostojnost z ustanovitvijo Zbora smučskih učiteljev. Prvi načelnik je bil Ivan Tavčar. Olimpijsko načelo amaterizma je veljalo tudi za učitelje smučanja, tako so poučevali zastonj. Zaradi kršitve tega pravila ni smel nastopiti na olimpijskih igrah leta 1936 vrhunski avstrijski slalomist Toni Seelos, dvakratni svetovni prvak. Naš najboljši tekmovalec in učitelj smučanja Ciril Praček je lahko tekmoval in bil istega leta 15. v alpski kombinaciji (smuk in slalom), kar še dolga leta od naših ni nihče presegel.

Kljub amaterizmu pa so imeli učitelji po svetu stalne smučarske šole in vodje tečajev so se preživljali z učiteljevanjem. Prvo šolo v Sloveniji, imenovano "Jugoski", je odprl Kranjskogorčan Zdravko Zore leta 1931 v rodni vasi. Leta 1933 je kot prvi Slovenec v tujini uspešno opravil tečaj in izpit učitelja smučanja pri znamenitem Hannesu Schneiderju na Arlbergu v Avstriji (slika 026). Po letu 1933 so bile ustanovljene stalne šole smučanja še v Planici, na Pokljuki, Staničevi koči, Komni, Planini na kraju, Krvavcu, Pokljuki, Pohorju, Krvavcu itd.

Smučarska zveza Slovenije je bila ustanovljena leta 1948 in v okviru te je deloval Zbor smučarskih učiteljev, na katerega čelo je bil izbran Robert Kump. Kump je avtor večih smučarskih knjig "brez besed", saj so bile opremljene le z nazornimi skicami tehnike smučanja. Prvi povojni tečaj kandidatov za učitelje v okviru Zbora je bil leta 1948 pri Erjavčevi koči pod organizacijskim vodstvom Smerduja in tehničnega vodje prof. Drage Ulage ob pomoči Slavka Urbarja in Emila Žerjava.

Leti 1952 in 1953 sta bili prelomni za Zbor. Najprej sta se Boris Kobal in Janez Šuster udeležila tečaja za učitelje smučanja v Lachtallu v Avstriji in leto kasneje še s kolegoma prof. Marjanom Jeločnikom in Bojanom Hrovatinom v znamenitem državnem centru učiteljev smučanja v St. Christophu, ki ga je vodil prof. Stephan Kruckenhauser. Navdušeni nad tehniko nasprotnega sukanja ramen so to prenesli v slovenski učni načrt. Posebna zasluga gre Jeločniku, Kobalu in Šusterju za nadgradnjo slovenskega besedja v zvezi z novo smučarsko tehniko in njenimi prvinami.

Ker je Jeločnik opravljal delo predsednika Zbora in hkrati učil na tedanji Višji šoli za telesno vzgojo (danes Fakulteta za šport) je s sodelavci poenotil učni program v obeh ustanovah in postavil zahtevnejše kriterije za opravljanje izpitov za učitelje smučanja. Jeločnik je bil ustanovitelj prve demonstracijske skupine učiteljev smučanja, v kateri so bili poleg njega še Bojan Hrovatin, Arsen Kuret, Boris Kobal, Janez Šuster in Janez Zupet (1956). Prvič so javno nastopili leta 1957 na livadi med Brsnino in Poseko v Kranjski gori s programom, ki si ga je ogledala predvsem šolska mladina (slika 027).

Slovinci smo dobili prvi film šole smučanja leta 1957, ki ga je posnel Metod Badjura. Šolo smučanja so demonstrirali Jeločnik, Kobal in Šuster.

Stiki s tujino so postali pogosti, čeprav smo sprva imeli vlogo bolj opazovalcev, kot aktivnih udeležencev. Prof. Marjan Jeločnik in Milan Hodalič sta šla prvič na svetovni kongres učiteljev smučanja INTERSKI (1953, Davos, Švica). Prvi je bil dve leti prej v Val d'Isère v Franciji.

Janez Šmitek z Jesenic in Aleš Guček iz Ljubljane sta prva opravila izpit za učitelja smučanja na najvišji stopnji (fr.: moniteur de ski) v Chamonixu v Franciji (1969). Po dolgotrajnem prepričevanju sta uspela manj poudarjeno francosko tehniko smučanja vnesti v našo šolo smučanja - predvsem postopno potiskanje kolen naprej-navznoter in delno spremljanje spodnje rame med zavojem. Prav tako je v šoli smučanja zopet našlo mesto tekmovalno smučanje z osnovami slaloma, veleslaloma in smuka. Večina učiteljev je videla spremembo tehnike le v zavoju na grbini (avalement), namesto prej navedenega. Ta zavoj je bil le posebnost vrhunskega terenskega in tekmovalnega smučanja na prelomnicah ali na strminah "zaprti" postavljenih vratih.

Ko sta se Šmitek in Guček potila pet tednov v Chamonixu, sta se isto zimo odpravila Miro Dvoršak iz Ljubljane in Marjan Lavtižar iz Kranjske gore v ZDA, kjer sta učila smučanje v Bessemerju (Michigan). Mesec dni kasneje se jima je pridružil še Vili Koražija. Bili so prvi učitelji, ki jih je izbral Zbor za delo v tujini. Do tedaj so posamezniki sicer delali v tujini na lastno pobudo, brez priporočila Zbora (slika 028).

Jože Uršič in Aleš Guček sta se leta 1970 udeležila tečaja nemških učiteljev smučanja in oba opravila izpite, med drugim tudi iz teka na smučeh.

Jeločnik je imel prvo kratko predavanje o bloškem smučanju Na 9. INTERSKI kongresu leta 1971 v Garmisch-Partenkirchnu, ki ga popestril še s kratkim filmom bloškega smučanja. Demonstratorja sta bila študenta Visoke šole za telesno kulturo in učitelja smučanja Janez Šolar in Jernej Plajbes. Aleš Guček je na istem kongresu na delovnem sestanku usklajevanja tehnike smučanje demonstriral slovensko (beri: jugoslovansko) šolo smučanja ob tolmačenju Mira Dvoršaka.

Slovenska demonstratorska vrsta pod zastavo Jugoslavije je prvič uradno nastopila na XI. INTERSKI kongresu v Štrbskem Plesu na Češkoslovaškem. Program nastopa sta pripravila Miro Dvoršak in Aleš Guček. Miro Dvoršak je bil vodja vrste in hkrati tolmač javnosti nastopa. Člani vrste so bili Majda Ankele-Samaluk, Iztok Belehar, Miloš Končar, Andrej Mažgon, Drago Mlaker, Adolf Rajtmajer in Marjan Svetličič.

Frenk Kogovšek in Darko Maver sta prva opravila leta 1975 izpit za učitelja smučanja v ZDA.

Jugoslovanska demonstratorska vrsta je nastopila leta 1983 na XII. INTERSKI kongres v Sextnu (Italija), ki so jo sestavljali en Hrvat in sami Slovenci. Nastop je bil zelo odmeven, saj so prikazali uvajanje mladih smučarjev v tekmovalno tehniko. Pod vodstvom Iztoka Beleharja so nastopili učitelji smučanja Šturm, Šorli in Valič, glede na vsebino nastopa pa še tekmovalci Jure Franko, Bojan Križaj, Andreja Leskovšek in mlajša Robert Žan in Sašo Robič (slika 029).

Med najuspešnejše nastope slovenske demonstratorske vrste sodi tisti iz leta 1991 v St. Antonu v Avstriji na XIV. INTERSKI kongresu. Prvič so se naši učitelji po programu nastopa in izvedbi kosali z drugimi poklicnimi vrstami vrhunskih smučarskih držav. Vrsto je vodil Dušan Videmšek, člani pa so bili Boštjan Gašperšič, Sandi Murovec, Jure Planinšek, Marko Robič, Peter Sitar, Matjaž Šarabon, Roman Šturm, Mitja Valič, Jure Vreček ter bivša tekmovalca Mateja Svet in Rok Petrovič. Kasneje se je vrsti pridružil še bivši tekmovalec Boris Strel (slika 030).

Za razvoj Zbora ni bilo odločilno le praktično delo, temveč tudi dobra organizacija. Zaradi amaterskega dela in kroničnega pomanjkanja denarja ni bilo moč doseči ciljev. Zato si oglejmo le nekaj dogodkov, ki so spremenili način dela Zbora. Pod vodstvom in na pobudo predsednika Zbora Jožeta Uršiča so se Zboru učiteljev smučanja priključili leta 1966 trenerji vseh disciplin in leta 1972 ustanovljeni področni zbori ter sprejeti v Zbor še vaditelji smučanja (od tedaj Zbor vaditeljev, učiteljev in trenerjev smučanja Slovenije).

Ko je krmilo prevzel Milan Maver (od 1978 do 1985), sta v telesih INTERSKI-ja aktivno delala Marijan Stele in Miro Dvoršak. Iztok Belehar, vodja demonstratosske vrste je bil zadolžen za povezavo s tekmovalnimi alpskimi vrstami Smučarske zveze Slovenije zaradi zgodnjega uvajanja šole smučanja in osnov tekmovalne tehnike med mlade smučarje in tudi starejše reprezentante v pripravljalnem obdobju. Belehar je tudi vodil 1. vrsto študentov Fakultete za šport na snegu. Zbor je izdal številne priročnike šole smučanja s fotografami in začel je izhajati samostojni časopis namenjen trenerjem in učiteljem "Smučanje". Uvedeni so bili seminarji za člane izpitnih komisij, na katerih so bili poenoteni izpitni kriteriji, kar je potekalo pod vodstvom Marijana Steleta. Za praktično delo na izpitih je bil odgovoren dolgoletni predsednik izpitne komisije Marko Trškan.

Po odhodu Milana Mavra, je nastalo zatišje. Kar nekaj časa je minilo, da so zaveli mladi vetrovi, neobremenjeni s preteklostjo, ki pa so jo vendar dobro poznali, da ne bi ponavljali enakih napak. Bivši vodja demonstratosske vrste Dušan Videmšek je bil izvoljen za predsednika Zbora, ki se je nato preimenoval v Zvezo učiteljev in trenerjev smučanja Slovenije. Njegova zasluga ob pomoči številnih sodelavcev je predvsem ponovno sodelovanje pri poučevanju invalidov, vojakov in policije, bolj aktivna vključitev zdomcev v Zbor, pridobitev sponzorjev, uveljavitev učiteljev smučanja v širšem slovenskem prostoru, sodelovanje s Fakulteto za šport z izdaja študijskega gradiva za izpite itd. Ter na koncu še zanimivost - prva izdaja CD Roma šole smučanja na svetu. Več o zgodovini Zbora je najti v almanahu Zgodovinski zavoji ZVUTS-a iz leta 1995, ki ga je ZVUTS izdal ob 60 letnici ustanovitve Zbora. Veliko prireditev leta 1996 je podprl in vodil predsednik Dušan Videmšek in se ob tej priložnosti spomnil predhodnikov - veteranov ali "kanonov" učiteljevanja smučanja s podelitvijo priznanj za njihovo življenjsko delo. Smučarska zveza takega dogodka ni uspela organizirati leta 1997 ob 75 letnici ustanovitve ZSSJ in 60 letnice SZS (slika 031).